

नेपाल सरकार

शिक्षक सेवा आयोग

खुला प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षाको पाठ्यक्रम

२०७३

तह : निम्न माध्यमिक

विषय : सामाजिक अध्ययन

खण्ड ख : निम्न माध्यमिक तहको सामाजिक अध्ययन विषयको पाठ्यक्रम, शिक्षण विधि एवम् प्रविधि- ४० अङ्क**एकाइ १ सामाजिक अध्ययन विषयको पाठ्यक्रम अध्ययन**

- १.१ आधारभूत तह(कक्षा ६-८)सामाजिक अध्ययन विषयको पाठ्यक्रमको परिचय, पाठ्यक्रमका तत्त्व, पाठ्यक्रमका विशेषताहरू र पाठ्यक्रम विकास प्रक्रिया
- १.२ आधारभूत तह(कक्षा ६-८) सामाजिक अध्ययन विषयको पाठ्यक्रममा तहगत सक्षमता तथा कक्षागत सिकाइ उपलब्धिहरू, विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया र मूल्याङ्कन
- १.३ वर्तमान पाठ्यक्रमको मूल्याङ्कन: पाठ्यक्रम मूल्याङ्कनका आधारहरू, पाठ्यक्रम कार्यान्वयनको प्रभावकारिता, सबल पक्ष र सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू
- १.४ सामाजिक अध्ययनका पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी विद्यमान सवाल र मुद्दाहरू
 - एकीकृत पाठ्यक्रमको सवाल
 - पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका समस्या तथा समाधानका उपायहरू

एकाइ २ सामाजिक अध्ययन विषयको पाठ्य पुस्तक, शिक्षक निर्देशिका, शैक्षिक तथा सन्दर्भ सामग्री

- २.१ आधारभूत तह (कक्षा ६-८) सामाजिक अध्ययन पाठ्य पुस्तकको परिचय, आवश्यकता तथा महत्त्व, विकास र प्रयोग
- २.२ पाठ्यक्रम र पाठ्य पुस्तक बिच अन्तरसम्बन्ध र भिन्नता
- २.३ आधारभूत तह (कक्षा ६-८) को पाठ्य पुस्तक मूल्याङ्कनका आधारहरू: प्राज्ञिक र भौतिक पक्ष
- २.४ पाठ्यक्रमका उद्देश्य प्राप्तमा पाठ्य पुस्तकको भूमिका
- २.५ शिक्षक निर्देशिकाको परिचय, आवश्यकता तथा महत्त्व, प्रयोग र वर्तमान अवस्था ।
- २.६ शैक्षिक तथा सन्दर्भ सामग्रीको परिचय, आवश्यकता तथा महत्त्व, सङ्कलन तथा निर्माण र प्रयोग
- २.७ कम मूल्य तथा मूल्य नपर्ने र स्थानीय शैक्षिक तथा स्रोत सामग्री सङ्कलन तथा निर्माण र प्रयोग
- २.८ सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियामा श्रव्य, दृश्य, श्रव्यदृश्य सामग्रीको परिचय, आवश्यकता तथा महत्त्व र प्रयोग

एकाइ ३ योजना निर्माण प्रक्रिया

- ३.१ सामाजिक अध्ययनमा सिकाइ योजनाको परिचय, उद्देश्य र आवश्यकता तथा महत्त्व
- ३.२ वार्षिक कार्य योजनाको परिचय, आवश्यकता तथा महत्त्व, निर्माण र प्रयोग
- ३.३ सामाजिक अध्ययनमा वार्षिक शैक्षणिक योजनाको परिचय, आवश्यकता तथा महत्त्व, निर्माण र प्रयोग
- ३.४ सामाजिक अध्ययनमा एकाइ योजनाको परिचय, आवश्यकता तथा महत्त्व, निर्माण र प्रयोग
- ३.५ सामाजिक अध्ययनमा पाठ योजनाको परिचय, आवश्यकता तथा महत्त्व, निर्माण र प्रयोग

एकाइ ४ सिकाइ सिद्धान्त तथा सिकाइ मनोविज्ञान

- ४.१ विभिन्न सिकाइ सिद्धान्तहरूको परिचय,
- ४.२ सामाजिक अध्ययन शिक्षणमा सिकाइ सिद्धान्तहरूको आवश्यकता तथा महत्त्व
- ४.३ सामाजिक अध्ययन शिक्षणमा सिकाइ सिद्धान्तहरूको प्रयोग
- ४.४ सिकाइ मनोविज्ञानको परिचय
- ४.५ सामाजिक अध्ययन शिक्षणमा सिकाइ मनोविज्ञानको आवश्यकता तथा महत्त्व
- ४.६ सामाजिक अध्ययनमा विद्यार्थीको मनोविज्ञानको आधारमा शिक्षण
- ४.७ सिकाइ मनोविज्ञानमा बाल्यवस्था र किशोरावस्थामा सामाजिक परिवर्तनको प्रभाव

एकाइ ५ सामाजिक अध्ययनमा शिक्षण विधि तथा प्रविधि

- ५.१ सिकाइ सहजीकरण तथा शिक्षण विधिको परिचय, महत्त्व र प्रयोग

- ५.२ सिकाइ सहजीकरण तथा शिक्षण विधिहरू: घटना अध्ययन, कार्यमूलक अनुसन्धान, परियोजना कार्य, व्याख्यान, छलफल, प्रश्नोत्तर, आगमन, निगमन, अभिनय, खोज, समस्या समाधान, प्रदर्शन, अवलोकन, कथाकथन, क्षेत्र भ्रमण, सामुदायिक कार्य, समालोचनात्मक चिन्तन विधि (मष्तिष्क मन्थन, जिगसअ, सङ्गठित सिंहावलोकन, शब्दार्थ चित्र, सङ्क्षिप्त लेखन, मान्यता, घुलमिल/स्थिर/जोडी विधि), समाजमिति विधि आदि
- ५.३ कक्षा कोठाभित्र र बाहिर गरिने सिकाई क्रियाकलापहरू
- ५.४ सामाजिक अध्ययन शिक्षणमा अतिरिक्त क्रियाकलाप र सहकार्यकलापको प्रयोग
- ५.५ आधुनिक सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको परिचय, महत्त्व र सामाजिक अध्ययन शिक्षणमा प्रयोग
- ३.६ समसामयिक घटना र अन्तरसम्बन्धित मुद्दा तथा विषयवस्तुहरूको शिक्षण

एकाइ ६ सामाजिक अध्ययनमा विद्यार्थी मूल्याङ्कन

- ६.१ विद्यार्थी मूल्याङ्कनको परिचय, आवश्यकता तथा महत्त्व
- ६.२ निर्माणात्मक तथा निरन्तर र निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको परिचय, महत्त्व र प्रयोग
- ६.३ परीक्षा बाहेक मूल्याङ्कनका साधनहरूको परिचय, महत्त्व, निर्माण र प्रयोग
- ६.४ अक्षराङ्कन पद्धतिको परिचय, आवश्यकता तथा महत्त्व र प्रयोग
- ६.५ रुब्रिक्सको परिचय, महत्त्व, निर्माण र प्रयोग
- ६.६ विशिष्टीकरण तालिका, प्रश्नपत्र, उत्तरकुञ्जिकाको निर्माण तथा प्रयोग
- ६.७ परीक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन

एकाइ ७. आधारभूत तह (कक्षा ६-८) सामाजिक अध्ययनको विषयगत शिक्षण

- ७.१ हामी र हाम्रो समाज (समाज तथा समुदाय, सामाजिकीकरण, गाउँपालिका, नगरपालिका, जिल्ला सभा, विकासका पूर्वाधारहरू, विकास आयोजना, दिगो विकास आदि)
- ७.२ हाम्रो सामाजिक मूल्य र मान्यता (चाडपर्वहरू, राष्ट्रिय गौरव, राष्ट्र र राष्ट्रियता, राष्ट्रिय सम्पदाहरू, सामाजिक तथा धार्मिक परम्परा, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यक्तित्वहरू, विविधताको सम्मान, सामाजिक सद्भाव र सहिष्णुता आदि)
- ७.३ सामाजिक समस्या र समाधान (सामाजिक समस्या तथा समाधान, द्वन्द्व व्यवस्थापन, शान्ति शिक्षा, सुशासन आदि)
- ७.४ नागरिक चेतना (संविधानको परिचय र मौलिक हकहरू तथा वर्तमान संविधानका विशेषताहरू, राज्यका अङ्गहरू, नागरिक अधिकार र कर्तव्य, सामाजिक नियम, सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको अवधारणा, राज्यका आधारभूत तत्त्वहरू, लोकतान्त्रिक संस्कार, मानव अधिकार, समावेशीकरण आदि)
- ७.५ हाम्रो पृथ्वी (पृथ्वीको परिचय, नेपालको भौगोलिक तथा प्राकृतिक स्वरूप र सामाजिक जनजीवन, नक्सा कार्य महाद्वीपहरूको परिचय, जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन आदि)
- ७.६ हाम्रो विगत (प्राचीन, मध्यकालीन र आधुनिक नेपालको सङ्क्षिप्त परिचय, मानव सभ्यता: नाइल नदी, सिन्धु उपत्यका, मेसोपोटामिया, ह्वाङ्गो नदी, ग्रीस, पुनर्जागरण आदि)
- ७.७ हाम्रो आर्थिक क्रियाकलाप (नेपालको कृषि, उद्योग, व्यापार, पर्याटन र सेवा क्षेत्रको सङ्क्षिप्त परिचय, नेपालको प्राकृतिक स्रोतहरू, वैदेशिक व्यापार, सहकारिता, बैङ्किङ, मुद्रा, वस्तुको मूल्य निर्धारण, बचत, लगानी र पूँजी निर्माण आदि)
- ७.८ हाम्रो अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध र सहयोग (सार्क र नेपाल, संयुक्त राष्ट्रसङ्घ र नेपाल, भूपरिवेष्टित देशको परिचय, मित्र राष्ट्रहरूको परिचय र सम्बन्ध, कुटनीतिक नियोग, विश्वको समसामयिक घटना तथा अन्तर्सम्बन्धित मुद्दाहरू आदि)
- ७.९ जनसङ्ख्या र यसको व्यवस्थापन (जनसङ्ख्याको परिचय, आकार, बनोट र वितरण, जनसङ्ख्या तथ्याङ्कका स्रोतहरू, बसाइँ सराई, जनसङ्ख्या वृद्धि र व्यवस्थापन आदि)

खण्ड ग : सम्बन्धित विषयको विषयवस्तुसम्बन्धी ज्ञान

४० अङ्क

एकाइ ८ सामाजिक अध्ययनको स्वरूप

- ६.१ सामाजिक अध्ययनको परिचय, उद्देश्य, प्रकृति, क्षेत्र र महत्त्व
- ६.२ धारणा र सामान्यीकरण
- ६.३ सामाजिक अध्ययन विषयका आधारहरू
- ६.४ सामाजिक अध्ययनको विकासक्रम र वर्तमान स्थिति
- ६.५ सामाजिक अध्ययन र सामाजिक विज्ञान अन्तर्गतका विषयहरूको अन्तरसम्बन्ध र भिन्नता

एकाइ ९ सामाजिक अध्ययन अन्तर्गत भूगोल विषयको प्रमुख विषय वस्तुहरू

- ९.१ परिचय, क्षेत्र र विकासक्रम

- ९.२ प्रमुख विषयवस्तुहरू र यसले मानव जीवनमा पार्ने प्रभाव
- ९.३ भूगोल विषय शिक्षणको परिचय, उद्देश्य, शिक्षण विधि, शैक्षिक सामग्री निर्माण र प्रयोग
- ९.४ भूगोल विषयमा अध्ययन अनुसन्धान

एकाइ १० सामाजिक अध्ययन अन्तर्गत इतिहास विषयको प्रमुख विषय वस्तुहरू

- १०.१ परिचय, क्षेत्र र विकासक्रम
- १०.२ प्रमुख विषयवस्तुहरू र यसले मानव जीवनमा पार्ने प्रभाव
- १०.३ इतिहास विषय शिक्षणको परिचय, उद्देश्य, शिक्षण विधि, शैक्षिक सामग्री निर्माण र प्रयोग
- १०.४ इतिहास विषयमा अध्ययन अनुसन्धान

एकाइ ११ सामाजिक अध्ययन अन्तर्गत अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र/मानवशास्त्र र जनसङ्ख्या विषयको प्रमुख विषय वस्तुहरू

- ११.१ परिचय, क्षेत्र र विकासक्रम
- ११.२ प्रमुख विषयवस्तुहरू र यसले मानव जीवनमा पार्ने प्रभाव
- ११.३ अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र/मानवशास्त्र र जनसङ्ख्या विषय शिक्षणको परिचय, उद्देश्य, शिक्षण विधि, शैक्षिक सामग्री निर्माण र प्रयोग
- १०.४ अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र/मानवशास्त्र र जनसङ्ख्या विषयमा अध्ययन अनुसन्धान

एकाइ १२ सामाजिक अध्ययन अन्तर्गत राजनीतिशास्त्र, दर्शनशास्त्र र नीतिशास्त्र विषयको प्रमुख विषय वस्तुहरू

- १२.१ परिचय, प्रकृति, क्षेत्र र विकासक्रम
- १२.२ प्रमुख विषयवस्तुहरू र यसले मानव जीवनमा पार्ने प्रभाव
- १२.३ राजनीतिशास्त्र, दर्शनशास्त्र र नीतिशास्त्र विषय शिक्षणको परिचय, उद्देश्य, शिक्षण विधि, शैक्षिक सामग्री निर्माण र प्रयोग
- १२.४ राजनीतिशास्त्र, दर्शनशास्त्र र नीतिशास्त्रशास्त्र विषयमा अध्ययन अनुसन्धान

एकाइ १३ सामाजिक अध्ययनका प्रमुख सिपहरू

- १३.१ सिपको परिचय र आवश्यकता तथा महत्त्व
- १३.२ सिपका प्रकार : पठन सिप/अध्ययन सिप, बौद्धिक सिप, सामाजिक सिप, सूचना तथा सञ्चार सिप
- १३.३ प्रयोगात्मक सिपको निर्माण र प्रयोग: नक्सा, ग्लोब, समय रेखा, कालक्रम/वंश तालिका, चार्ट, स्तम्भ चित्र, वृत्त चित्र, रेखा चित्र, फ्लाटिन बोर्ड, बुलेटिन बोर्ड, स्क्र्याप बोर्ड, चक/ह्वाइट बोर्ड, म्याग्नेटिक बोर्ड, नेपाल, सार्क तथा विश्वको नक्सा निर्माण र रङ तथा सङ्केत चिह्नको प्रयोग आदि ।

एकाइ १४ सामाजिक अध्ययन विषयका पूरक तत्त्वहरू

- १४.१ सामुदायिक स्रोत, शैक्षिक/क्षेत्र भ्रमणको परिचय, महत्त्व र उपयोग
- १४.२ सामुदायिक कार्यको परिचय, उद्देश्य, योजना निर्माण र कार्यान्वयन
- १४.३ स्रोतव्यक्ति आमन्त्रणको परिचय, आवश्यकता तथा महत्त्व र उपयोग
- १४.४ सामाजिक अध्ययन शिक्षकको आवश्यकता तथा महत्त्व, काम, कर्तव्य र गुणहरू
- १४.५ सामाजिक अध्ययन शिक्षणमा कक्षाकोठा व्यवस्थापन